

امام چهارم

مظهر زهد و فضیلت

امام علی بن الحسین (ع) در محیطی تاریک و پر خفقان می زیست که سایه شوم حکومت بنی امیه بر آن سنگینی می نمود، شخصیت‌های بزرگ اسلامی و ارزش‌های معنوی آنان حکم گنج‌هایی داشته‌اند، که درهاله‌ای از ابهام فرورفته بود، از اینرو چهره حقیقی و تابناک آنها چنانکه می‌باید جلوه گر نغده است.

در میان ائمه ما امام علی بن الحسین (ع) تنها کسی است که انتساب به دو خاندان بزرگ، در وجود گرانمایه او با هم پیوسته است از یکسو نسبت به کسری می‌رساند و از سوی دیگر به پیامبر اسلام می‌پیوندد شاه زنان دختر دیزدگرد، مادر عالیقدر آنحضرت، بحکم جبر حوادث، از شکوه و جلال دربار ساسانی چشم پوشید و دست تقدیر میان او و خاندان نبوت پیوند زناشویی بست، و این افتخار ابدی نصیب وی گردید (۱)

ثمره شیرین این وصلت تاریخی و بی نظیر، حضرت علی بن الحسین (ع) بود که بهمین مناسبت، ابن‌الخیرتین (فرزند دوبرگزیده) نامیده می‌شد (۲)

نمونه‌ای از صفات امام (ع)

امام زین‌العابدین (ع) از پستان چنین مادری که از خاندانی بزرگ بود، شیر خورد، و در آغوش امامت پرورش یافت از اینرو نه تنها از اصالت و نجابت ممتاز خانوادگی برخوردار بود، بلکه دارای عالیترین صفات شایسته انسانی نیز بود. او مظهر فضیلت و تقوی و نمونه کامل

۱- الائمة الاثنی عشر تألیف محمد بن طولون دمشقی ص ۷۵ . اسعاف الراغبین .

نورالابصار ص ۱۳۹ .

۲- الائمة الاثنی عشر . کشف الغمه فارسی ج ۲ ص ۳۰۴ . زندگانی زین‌العابدین تألیف

عبدالعزیز سیدالاهل ترجمه وجدانی ص ۳۹

انسانیت بود درسخن گفتن فصیح و شیرین زبان ، درمشارت مهربان و برد بار ، ونسبت به زیر-دستان دلسوز و بخشنده بود گذشت و عفو حضرت تا آنجا بود که سرسخت ترین دشمنان خود را مورد عفو قرار میداد . صبر و بردباری وی ، آنچنان بود که حتی خدنگزارانش از تنبیه و مجازات او ایمن بودند دستی کریم و بخشا و دیده ای بصیر و بینا داشت .

در همه حال متوجه پروردگار عالم بود و لحظه ای از یاد خدا غفلت نمی ورزید. انس خاصی با قرآن داشت ، هنگامی که به تلاوت قرآن می پرداخت ، اضطراب و هیجان عجیبی در او پدید می آمد زیرا به اسرار نهفته قرآن بخوبی واقف بود، گوئی سینه مبارکش لوح محفوظی از قرآن بود . این بود دورنمایی از سیمای اخلاقی و انسانی حضرت علی بن الحسین (ع) که بطور فشرده و اختصار به آن اشاره گردید . اکنون نگاهی کوتاه به زندگی او بنمائیم :

زندگی پرافتخار امام چهارم را میتوان به دو بخش تقسیم نمود : بخش نخست از دوران تولد تا سال شصت و یک هجری که سال شهادت جانگداز پدر ارجمندش امام حسین (ع) است. این قسمت از عمر گرانمایه آنحضرت که متجاوز از بیست سال بود ، با آرامش سپری شد ؛ زیرا مسئولیت خطیر رهبری و هدایت جامعه اسلامی ، و پیشبرد هدفهای بزرگ پیامبر اسلام (ص) به عهده امام حسن (ع) و امام حسین (ع) بود این مدت دوران رشد و تکامل شخصیت امام چهارم بود که در کنار پدر عالیقدرش حسین (ع) بحدا اعلائی کمال رسید و آماده برای قبول مسئولیتهای بعدی گردید . بخش دیگر از سال شصت و یک هجری تا هنگامی است که چشم از جهان فرو بست. امام در این قسمت از زندگی خود که به ترتیب ، همزمان با دوران سیاه حکومتهای یزید بن معاویه ، و مروان حکم ، عبدالملک بن مروان ، و ولید بن عبدالملک ، خلفای ستمگر بنی امیه بود (۱) با شرایط بسیار دشوار و سنگینی روبرو بود. علی بن الحسین (ع) که رسماً مقام امامت را به عهده داشت و در پرتو عنایت و خواست الهی در فاجعه خونین کربلا زنده ماند ، بخوبی احساس می کرد چگونه تند بادهای حوادث و رفتار ضد اسلامی خلفای بنی امیه ، موجودیت اسلام و زحمات پیامبر اکرم (ص) را تهدید به نابودی می کند ، و او که تنها حافظ و نگهدار میراث اسلام شناخته میشد ، به بهانه های مختلفی مورد آزار و اذیت واقع می گردد و حتی تأمین جانی ندارد ؟

از اینرو با کمال تحمل و شکیبائی در آن روزگار تاریک همچون شمع فروزانی در برابر طوفانهای سهمگین مقاومت کرد و شعاع وجودش مانند اشعه آفتاب پنهان در ابرهای تیره، به عالم اسلام و جهان پرتو افکند .

میراث جاودان

امام علی بن الحسین (ع) در آن موقعیت باریک و حساس که خود را از صحنه حکومت اسلامی برکنار می‌دید، و در محیطی اختناق آمیز و پر خفقان زندگی می‌کرد، چون اوضاع و شرایط را با هدفهای بزرگ خود نامساعد می‌دید، بسیاری از حقائق و معارف الهی را بزبان دعا و آواز و نیاز با خدا بیان می‌فرمود، تا ضمن اینکه ارتباط با خدا و عرض حوائج به پیشگاه پروردگارا عملاً به مسلمانان می‌آموخت؛ آنان را با حقائق بزرگ جهان هستی آشنا سازد و از این رهگذر، اجتماع اسلامی را بانیروی علم و ایمان تجهیز کند.

امام (ع) ضمن دعاها، اسراری از جهان آفرینش را بیان داشته که نه تنها در محیط زندگی او مجهول بود، بلکه تا قرون اخیر که بایمیرفت علم و دانش، پرده از روی بسیاری از آنها برداشته شده، ناشناخته بود. امام (ع) هنگام راز و نیاز با خداوند میگوید: **سبحانك تعلم وزن السموات سبحانك تعلم وزن الارضین سبحانك تعلم وزن القیء و الهواء** پروردگارا! ستایش سزاوار توست که وزن آسمانها و زمینها را میدانی، و از وزن آفتاب و ماه، تاریکی و نور، سایه و هوا، و باد آگاهی (۱)

آنروز که «علی بن الحسین ع» مسئله وزن و ثقل موجودات فلکی را بیان می‌کرد؛ دانشمندان علم هیئت معتقد بودند که افلاک و آسمانها، یا کرات و سیاراتی مثل آفتاب و ماه و ستارگان، و کرة زمین، هیچکدام وزنی ندارند، تا چه رسد به نور و هوا! ولی امروز ثابت شده است که نه تنها اجرام و کرات آسمانی، بلکه هوا نیز وزن و ثقل معینی دارد که فشار آن بر هر متر مربع بیش از ده تن میباشد!

امام زین العابدین (ع) در دعای خود برای «مرزداران اسلام» می‌فرماید: خدایا با قدرت خود آب آشامیدنی دشمنان اسلام را با بیماری «وبا» بیامیز و خوراکشان را با درد و رنج بیالای «وباین ترتیب به زندگی میکروب و عامل این بیماری در آب، و خطر بزرگ آن، اشاره می‌کند (۲)

در میان میراثهای علمی گرانبهایی که «علی بن الحسین (ع)» از خود بجا گذاشته، از همه معروفتر «صحیفه سجادیه» است صحیفه سجادیه، پس از قرآن مجید و نهج البلاغه، بزرگترین و مهمترین گنجینه گرانبهای حقائق الهی است. بطوری که «زبور

۱ - اسلام و هیئت ص ۲۶۹

۲ - دعای ۲۷ از صحیفه سجادیه

آل محمد، (ص) لقب یافته و تا کنون از طرف دانشمندان و بزرگان علم، حدود چهل شرح بر آن نگاشته شده است (۱)

در سال ۱۳۵۳ هـ یکی از علمای بزرگ شیعه، نسخه‌ای از «صحیفه سجاده» را برای علامه معاصر، مؤلف تفسیر طنطاوی (مفتی اسکندریه) به «قاهره» فرستاد. وی پس از تشکر از دریافت آن هدیه گرانبها، وستایش فراوان آن، نوشت: «این از بدبختی است که ما تا کنون بر این اثر گرانبهای جای بد از میراث‌های نبوت دست نیافته بودیم. من هر چه در آن می‌نگرم، آنرا از گفتار مخلوق برتر و از کلام خالق پائین‌تر می‌یابم» (۲)

بدستور حضرت علی بن الحسین (ع) بود که نخستین سکه اسلامی در زمان حکومت عبدالملک مروان ضرب شد. زیرا عبدالملک خلیفه اموی، از وجود شمارهای مسیحی (اب و ابن و روح القدس) که به تقلید از «روم» روی پارچه‌های کارمصر، نقش میکردند، خشمگین شد و دستور داد بجای علامت تثلیث، آیه قرآنی «شهد الله انه لا اله الا الله» را بنویسند و همه جا از آن پارچه‌ها استفاده نمایند. ولی وقتی که خبر پارچه‌های مزین به شعار اسلامی به امپراطور روم رسید، خشمگین شد و ضمن ارسال ارمغانها و پیامهای متعدد، از عبدالملک خواست، شمار روی پارچه‌ها را بشکل نخست برگردانند و چون عبدالملک ترتیب اثر نداد، امپراتور تهدید کرد که دستور می‌دهم سکه‌هایی ضرب کنند که شامل ناسزا به پیامبر اسلام باشد. با توجه باینکه پول رایج آن روز کشور اسلامی فقط در روم، تهیه می‌شد، عبدالملک سخت ناراحت شد و از جواب عاجز ماند. سرانجام براهنمائی یکی از مشاوران خود، در حل این مشکل از حضرت علی بن الحسین (ع) استمداد نمود. آنحضرت دستور داد سکه‌های جدیدی برای درهم و دینار تهیه نمایند و یک روی آن، کلمه «شهد الله انه لا اله الا الله» و در روی دیگر، «محمد رسول الله» (ص) باشد. سپس چگونگی ضرب سکه‌ها و قالب‌گیری دقیق آنها را تعلیم فرمود. این نقشه عملی شد و سکه‌های اسلامی در بازار مسلمانان به گردش افتاد و باین ابتکار علی بن الحسین (ع) امپراطور روم در اجرای مقاصد استعماری خود شکست خورد و استقلال اقتصادی مسلمانان

۱ - مقدمه ترجمه صحیفه سجاده بقلم سید صدرالدین بلاغی ص ۲۷

۲ - ترجمه صحیفه سجاده ص ۳۷

تضمین گردید (۱)

زین العابدین (ع) که خود همواره از طرف حکومت بنی امیه در فشار و کنترل شدید بود ، برای طبقات محروم و بی پناه اجتماع آنروز ، نقطه امید بسیار روشنی بشمار میرفت . و چنانکه اسلام دستور داده است ، در رفع حوائج مردم نیازمند ، کوشش فراوان می نمود . مورخان و محدثان مینویسند : **كان علي بن الحسين (ع) يعول مائة اهل بيت من فقراء المدينة علي بن - الحسين (ع) هزينة زندگی صد خانواده** تهی دست مدینه را عهده دار بود (۲) و چون بطور ناشناس و در دل شب ، سهم هریک از آنها را می پرداخت ، نمی دانستند از طرف چه کسی است ، ولی بعدها می گفتند ما وقتی صدقات و اعانه های پنهانی را از دست دادیم که علی بن الحسين (ع) از دنیا رفت !

امام چهارم بر اساس تأکیدی که در آئین اسلام درباره آزاد ساختن بردگان بعمل آمده از مال شخصی خود بردگان را می خرید و آزادی کرد ، بطوری که شماره بردگان آزاد شده آن حضرت به **صد هزار نفر** رسید (۳)

درواقعه «حره» که شخصی خونخوار و سنگدل بنام «مسلم بن عقبه» از طرف «یزید بن معاویه» مأمور سرکوبی نهضت اهل مدینه شد ، و کشتار خونینی برآورد ، امام چهارم (ع) با استفاده از نفوذ معنوی و محبوبیت خود در افکار عمومی ، پناهگاه مطمئن و در محکمی بود که تعداد چهار صد نفر از زنان راهمراه شوهران و اطفالشان در حمایت خود حفظ نمود و تا پایان شورش و خونریزی مخارج آنها را بعهده گرفت (۴)

امام چهارم سرانجام پس از يك عمر مجاهدت در راه اعتلای اسلام ، توسط خلیفه اموی مسموم شد و در سال ۹۴ هجری ۲۵ محرم به شهادت رسید .

۱ - **حياة الحيوان** دمیری ج ۱ ص ۶۲ دمیری وعده ای دیگر از مورخان ، این جریان را به حضرت امام محمد باقر نسبت داده اند ولی صحیح این است که این جریان مربوط به امام زین العابدین (ع) است . زیرا **عبد الملك** در سال ۸۶ هجری از دنیا رفته است و با امام محمد باقر (ع) که در سال ۹۴ به امامت رسیده است سازگار نیست .

۲ - **نور الابصار** ص ۱۴۰ اسعاف الراغبین - تذكرة الخواص ابن جوزی ص ۳۲۷ - کشف

الغمة ج ۲ ص ۲۶۶ ،

۳ - **اعیان الشیعة** ج ۴ ص ۴۵۳ .

۴ - همان کتاب ج ۴ ص ۴۶۱ . کشف الغمة ص ۴۵۰